

Kies het leven

Deuteronomium 30: 15-30

Laatdienst 3 mei 2014

Voorganger: Wim Timmer

Gastpreker: Douwe van der Sluis (CoME)

Jaartheme: Bronnen van bezieling

Even vrede

Ik droomde één dag van vrede:

Zonlicht op het water
Bomen gebogen van fruit
Overal dansende mensen

Maar was ik daar bij?
Ik schrok wakker.

Ik fantaseerde één uur van vrede:

Geweren omgesmeed tot tuinharken
Speeltuinen, ooit wapentuig,
Lege kazernes, een feesttent...

Maar mocht ik meedoen?
Ik, de dagdromer, ontwaakte.

Ik hoorde stilte, één minuut van vrede:

Geluid zonder hoge eigen-gelijk-tonen
Rust zonder dreigende grijphanden
Inkeer in gezamenlijk zwijgen

Opgenomen in die stilte-minuut
was ik klaarwakker van vrede

Wim Timmer - 4 mei 2014

Zie ik voor jou vandaag gesteld
Het leven en het goede
De dood en het kwaad
Dat ik je vandaag geboden heb
De Heer je G'd lief te hebben
Te gaan in zijn wegen
En te bewaren zijn geboden en wetten
En zijn rechtsinzettingen
En je zult leven en je zult veel zijn
En zegenen zal de Heer je G'd jou
In het land waarheen je zult overtrekken
om het te bezitten als erfenis.

En als je hart zich zal wenden
En je niet zal horen
En je je je zal verwijderen
En je andere G'den zal aanbidden
En je hen zal dienen
Ík meld jullie vandaag
Dat verloren, verloren zullen jullie gaan.
Niet zullen jullie dagen lengen op de akker
Waarheen jullie de Jordaan zullen oversteken
daarheen te komen om haar erfelijk te bezitten.

Ik roep bij jullie vandaag tot getuige op
De hemel en de aarde
Het leven en de dood heb ik voor jullie gegeven
De zegen en de vloek

En je zult het leven kiezen
Opdat je zult leven
Jij en je zaad

De Heer je G'd lief te hebben
En te horen naar zijn stem
En te hechten aan hem
Want hij is je leven
De lengte van je dagen
Te zitten op de akker

Die de Heer gezworen heeft aan je vaders
Aan Abraham, aan Izaak en aan Jakob
Aan hen te geven.

Overdenking

Het boek Deuteronomium is een boek van keuzen waarvoor Israël gesteld wordt, werd en zal worden. Keuzen te maken op kruispunten en overgangen in de geschiedenis en in het leven van de mens.. Historisch verteld als de inprenting van de voorwaarden waaronder deze keuzen gemaakt kunnen worden: een overgang van woestijn naar land, van de theorie naar de praktijk, van een door God gegarandeerd bestaan naar de zelf te dragen verantwoordelijkheid. In de Joodse liturgie van het jaar worden de laatste hoofdstukken met de tekst "van de keuzen tussen zegen en vloek, tussen goed en kwaad gelezen op de sabbat voor rosh hashana het nieuwe jaar: de overgang naar een nieuwe tijd, een nieuw begin.

Hoofdstuk 30 is de afsluiting van de rede die Mozes houdt van het begin van Deuteronomium tot dit hoofdstuk. En al de belangrijke elementen van al die rede komen hier nog een keer terug. Het belangrijkste: de keuze. Al in hoofdstuk 11 genoemd: "voor u heb ik vandaag gesteld: de keuze tussen zegen en vloek", tussen leven en dood, tussen kwaad en goed.. In de relatie, in het verbond van Israël met God is dat woord niet abstract, of alleen maar spiritueel, of alleen maar een ver van mijn bed show: deze zinnen gingen aan ons gedeelte vooraf:

*Want dit woord is zeer dicht bij
In je hart en in je mond om het te doen.....*

In tegenstelling tot sommige stromingen in het christendom heeft het Jodendom steeds een groot belang gehecht aan de mogelijkheid van de mens keuzen te kunnen doen principe van de vrije keuze, de autonomie over zich zelf is een fundamenteel principe. (Al denk ik dat de liberale banalisering van nu daarmee niet parallel loopt)

Maimonides – de grote Joodse filosoof uit de middeleeuwen schrijft in zijn samenvattingen van geboden:

De eigenschap over zich zelf te kunnen beslissen – de vrije wil,- is aan de mens gegeven; als hij zich zelf wil begeven op de goede weg en rechtvaardig wil zijn, is de mogelijkheid tot keuze aan hem; en als hij zich op de kwade weg wil begeven en een slechterik wil zijn – is mogelijkheid van de keuze aan hem

Dit principe is een belangrijk beginsel: Hierop steunen de Thora en de geboden. zoals er gezegd wordt: "Zie ik heb voor jou vandaag gesteld het leven en het goede, de dood en het kwaad". "Ik heb voor jou vandaag gesteld: zegen en vloek". Dat wil zeggen: de mogelijkheid tot autonome keuze, de vrije wil, ligt in jullie handen.

En alles wat de mens verlangt te doen van alles wat de mens kan doen, doet hij - zowel goede als kwade dingen....."

Wanneer we onze verzen, de afsluiting van de rede van Mozes nader bekijken kunnen we ook ontdekken wat het uiteindelijke doel van de existentiële, fundamentele keuzen van de mens tussen goed en kwaad, zegen en vloek is. Het sleutelwoorden in deze zinnen is het woord leven, dat als zelfstandig naamwoord en als werkwoord zes keer voorkomt. Het woord leven heeft hier echter verschillende

nuancen wat de betekenis betreft. Nuancen die ook bij ons doorklinken wanneer we dat woord gebruiken: leven in de betekenis van zinvol, betekenisvol, leven zoals leven zou moeten zijn; leven ook in de zin van kunnen bestaan, eten drinken, een dak boven je hoofd een plaats om te wonen.

Eenvoudig gezegd (dit in navolging van de middeleeuwse exegeet Rashi: het leven en het goed *"het ene hangt van het andere af. Als je het goede doet, dan heb je leven. En als je kwaad doet dan heb je de dood"*).

Naar de opvattingen van deze wijze naar de tekst kijken gaat het bij het woord leven dus niet alleen om de biologische voorwaarden van bestaan, maar ook en hier misschien meer om de inhoud van dat leven, de wijze waarop we het leven kunnen leven en moeten leven.

Een Joodse uitlegger liet deze verschillende betekenissen ook in zijn uitleg van het godsbeeld doorschemeren. In het voorleggen van de keuze tussen goed en kwaad lijkt God als het ware de rationele afstandelijke zakelijke partner die ons voorlegt wat onze mogelijkheden of onmogelijkheden kunnen zijn. In zijn bijna dringende oproep: *wel kies dan het leven*, horen we de betrokken vader, die bijna emotioneel probeert te overtuigen: dit is goed voor je kind....

Toch hebben we een wezenlijk probleem bij deze zo hooggestemde woorden over kwaliteit en wezenlijke inhoud van leven waarvoor we naar de woorden van de tekst een keuze zouden moeten maken.

Kunnen we nog wel spreken van een vrije keuze als de mogelijkheden waaruit we kunnen kiezen zo zwart-wit, zo tegengesteld en zo kwalitatief van elkaar verschillen? Wat is er voor keuze als het gaat om dood en leven? Wat is de keuze als het gaat om zegen en vloek? Wat is de vrijheid van keuzemogelijkheid als het gaat om kwaad en goed?

Zijn er niet zoveel omstandigheden waar vrijheid, laat staan vrijheid van de mogelijkheid tot kiezen, laat staan de vrije wil, onmogelijk is? Of misschien nog pijnlijker en moeizamer: hoeveel omstandigheden zijn er niet die kunnen legitimeren geen keuzen te maken, weg te duiken; misschien het goede wel te zien maar we zijn te bang om het goede te kiezen; want dat zou ten koste kunnen gaan van onszelf, ons bezit, ons bestaan.

Hoe vrij is de mens te kiezen? In het herdenken van vandaag en morgen van het herwinnen van onze vrijheid in de geschiedenis en van degenen die daarvoor het leven hebben verloren, komen dergelijke vragen en twijfels harder dan ooit naar voren. Vrij in keuze? Hoe zo? In het grijze gebied van gedwongen zijn en van angstig, bang zijn: vrij om te kiezen?

Hoeveel filosofen en theologen en alle mogelijke denkers zich over die vraag gebogen hebben laat onverlet dat we allemaal weten dat onze keuze mogelijkheden vaak, heel vaak, zeer beperkt zijn.

En je kun je van keuze spreken als zoals in onze tekst God zelf al de tegenstellingen met de consequenties van de keuze al van te voren heeft vastgesteld? Bestaat de vrije wil dan nog? De midrasj vertelt het verhaal dat God de Thora aan Israël aanbiedt en daarbij de berg Sinaï boven hun hoofd laat bungelen. Als zij de Thora niet aannemen zal hij de berg laten vallen, als hij dat wel doet, dan niet... Hoe vrij zijn ze dan? Paradoxaal staat naast dit verhaal het verhaal van de als een koopman met de Thora rondleurende God die maar moet afwachten wie zijn waar wil aannemen....

Twee midrasjiem, twee uitleggende verhalen waarin de paradox van de vrije wil en de vrije keuze indrukwekkend worden verwoord.

Soms – misschien zelfs vaak- is de schijn overheersend dat er geen keuzevrijheid bestaat. Waarom dan

toch deze woorden uit de bijbel als richting gevend, inspirerend te kunnen aanhoren? Zelfs in die omstandigheden kan het zijn dat de keuze die we doen toch het verschil tussen goed en kwaad, tussen dood en leven bepalen.

In een van de laatste boeken van de Harry Potter serie (Harry Potter en de half blood Prince) komt de volgende scene voor: De profetie door Harry onthuld heeft geleerd dat Harry of Voldemort, de een de ander zal moeten doden.

"Ik wil een einde aan hem maken, zei Harry rustig. ""En ik wil het doen".

"Natuurlijk wil je dat" riep Dumbledore. Weet je, de profetie betekent niet dat je iets moet doen..... je bent vrij om je weg te kiezen, je bent vrij om je rug te wenden weg van de profetie.. Maar Voldemort zal doorgaan zich te houden aan de profetie. Hij zal doorgaan je achter na te jagen, wat zeker maakt, werkelijk, dat....

Een van ons zal uiteindelijk de ander doden, zei Harry, ja...

Maar hij begreep uiteindelijk wat Dumbledore hem probeerde te vertellen. Het was, dacht hij het verschil van ,een arena in gesleept te worden om een gevecht op leven en dood aan te gaan en de arena in te lopen met je hoofd recht op. Sommigen mensen, misschien, zouden zeggen dat er weinig te kiezen is en dat er weinig verschil tussen beide mogelijkheden is. Maar Dumbledore wist – en ik ook, dacht Harry, met een gevoel van trots –en zo ook mijn ouders- dat dat alle verschil van de wereld maakt....

In mijn beroepsleven, nu al weer een paar jaar geleden mocht ik bemiddelen in ontmoetingen tussen Israëli en Palestijnen. Jongeren van ongeveer tussen 25 en 35 jaar hadden ervoor gekozen om elkaar te ontmoeten in een situatie die alleen maar confronterend, botsend en tegengesteld is. Het waren –en het project gaat nog steeds door- het zijn ontmoetingen in de marge van het steeds zeer meer inslijpende conflict tussen Joden en Arabieren, Israëli en Palestijnen om hetzelfde stuk land. Het conflict om de vraag: wie mag hier wonen. Deze ontmoetingen vinden zoals gezegd in de marge plaats. Ze hebben weinig invloed en zijn politiek niet populair. Er is voor deze jongeren alles om te zeggen dat de keuze hieraan deel te nemen geen enkele zin heeft. Waarom zouden deelnemen aan iets wat geen zin heeft, geen betekenis kan hebben en misschien –nog erger- eerder contraproductief werkt: je ontmoet je vijand! Ben daarom niet een collaborateur? Er is geen dwang om aan dit project van CoME –onze organisatie die deze ontmoetingen organiseren- deel te nemen. Integendeel: er is meer dwang, bijna onontkoombaar om er niet aan deel te nemen. Toch komen ze. Niet om religieuze of politieke redenen. De motivaties kunnen heel divers zijn. Maar een duidelijk overweging is vaak: om recht op te kunnen gaan. Om niet met de stroom van de overheersende meerderheid mee te zwemmen. Om te weten dat je in een niet vrije situatie vrije keuzen kunt maken. Tegen alle ratio in. Bij die vaak bijna heroïsche pogingen, die bij mij altijd ontzag en ontroering teweeg brachten, steunden we en steunden we hen. Ik weet niet of we voldoen aan de economische eisen van effectiviteit waaraan ontwikkelingsprojecten zouden moeten voldoen. Ik weet wel dat we hier te maken hebben met mensen die bewust of waarschijnlijk onbewust de nu al duizenden jaren klinkende woorden op hun manier verstaan: Ik heb vandaag voor jullie gesteld: het leven en het goed, de dood en het kwaad: wel kies dan.....

Een onmogelijke en steeds weer noodzakelijke oproep tot een keuze opdat ze recht op kunnen blijven gaan; opdat ze kunnen blijven wonen in het land dat aan hun vaders als een erfelijk bezit is toegezegd.....

Douwe van der Sluis

Mei 2014

LAATDIENSTEN KAPELKERK ALKMAAR

Eerste zondag van de maand - 12:00 uur - Laat 80

STAT COUNTER